

Petőfi Sándor nyomában

Ne keresd e helyt vándor Idegen,
Am e fokon ne állj meg hidegen,
Meghatva járhat innen lelked szét,
Lapozva a hajdan történetét."

Ezekkel a szavakkal emlékezik meg Adorján Boldizsár a visegrádi vár régen leltént fénykoráról. (Török A visegrádi apród című költői elbeszéléséből. Pesti Divatlap. 1845. évf. 106. és köv. lap.)

A régi Gömör-Kishont történetével ismerős embert hasonlóképpen a mulandóság gondolata szállja meg, mikor a Gortvavölgyön keresztülutazik. Várgedére ráillik a Petőfi mondása: „Gedővár csendes, mint-ha halva volna” és a régi várnak, hol lakóként a költő Gedő Simont és nejét „a szépségében ragyogó” Perennát szerepelteti, romjai sem látszanak. Elpusztult nemcsak az ajnácskői vár, mely Petőfi szerint meredek cukorsüvegalakú bérceken állott, hanem az ajnácskői fűrdő is, melyről a költő a Salgóra tett kirándulásakor írja: „Mig itt uszonnáztunk: Csoma Józsa cigánybandája gyönyörű nótákat hozott Lavotta, Csermák és másoktól; különösen megragadt — melyet most először hallottam — a karancsaljai nóta.” A Petőfi jóbarátainak, Kubinyi Rudolfnak és Adorján Boldizsárnak maradékaik nem laknak már a Gortvavölgyén. A nemesi kuriák, hol a szabadság és szerelem költőjét 1845. nyarán oly szívesen fogadták, nincsenek meg. Kubinyi Rudolf 1864-ben az Ibl Miklós tervei szerint az angol urilakok stílusában díszes kastélyt építtetett; az Adorján-kuria helyén pedig 1914. év óta templom áll, hol Kiss Ferenc tiszteletes ur hirdeti a gortvakisfaludi kálvinisták hitbuzgó népének az Isten igéjét.

Az Adorján-kastély és lakói.

Az Adorján Boldizsár leányának a Miskolcon élő özv. Pongrácz Pálné Adorján Margitnak birtokában szerencsére megmaradt a régi Adorján-kuriát híven feltüntető vázlat, melyet arra jártakor Edvi Illés Aladár festőművész vett fel. Az Adorján Boldizsár szépunokája, Penyigey Mancúr Viktor lemásolta a vázlatot és ez után készült az ide mellékelte kép.

Az Adorján Dávid 1836-ban jobbágyerővel épített kőházához kevés hasonló volt azon a környéken. Faluhelyen ritkaságszámba ment abban az időben az emeletes épség. Előttek azt megnézni a Rimavölgyéről is és irigyelték érte a gortvakisfaludiakat.

Az Adorján-kastély építője 1783. évben született a család ősi fészkeben, Otrókocson és fivéreivel, Józseffel és Mártonnal megosztóván, Kiszaludon telepedett le, mert nőül vette az 1792. április 10-én ott született Rajszy Klárát, ki gazdag nemesi család egyetlen leánya volt. Az esküvő az anyakönyv szerint 1816. május 17-én történt. A házasságból való hat gyermek közül Terézia, Miksa és György zsenye gyermekkorban elhaltak. Az 1840-es években Borbála (született 1818. október 22-én) már nem lakott Kiszaludon, mert 1835. január 23-án nőül vette Vályi Beke Bálint otrókocsi földbirtokos; míg az 1827. szeptember 13-án született Klára, mint felszerült leány nagy segítségére volt a betegeskedő édesanyjának.

A kis Bódi a pataki főiskolában.

Az 1820. február 5-én szintén Kiszaludon született Boldizsár, hogy Patakon iskoláztatták, abban része volt Kálniczky Sámuel tiszteletes urnak is. A jeles egyházi férfit ugyanis a faluban birtokos Farkas Ferenc özvegyét, Bornemisza Krisztinát vévén nőül, jóbarátságban állott Adorján Dáviddal és az eszes, csinos Bódit főleg azért küldték a bodrogparti Athenbe, hogy ott a Kálniczky Sámuel öccsének, tudós Kálniczky Benedek hírneves főiskolai tanárnak a felügyelete alatt nevelődjék.

Kálniczky Sámuel a rimaszombati pap-ságot, neje birtokának kezelése végett, a gortvakisfaludi papsággal cserélte fel 1836-ban s mellette Dávid ur volt a ref. egyház főgondnoka. Örömmel látták, hogy a kis Boldizsár Patakon nem hoz szegényt az eldézsiára. A Rimaszombatról szintén a főiskolába küldött Széplaky Lajos és Györy Dániel mellett ő is a kiválasztottak közt volt, akiknek költeményeit felvették a Parthenonba, ahogy az önképzőkör által két kötetben kinyomtatott emlékkönyvet nevezték.

Adorján a Vörösmarty

Adorján Boldizsár 1840. év őszén Pestre ment és a szülők büszkéek voltak, hogy az

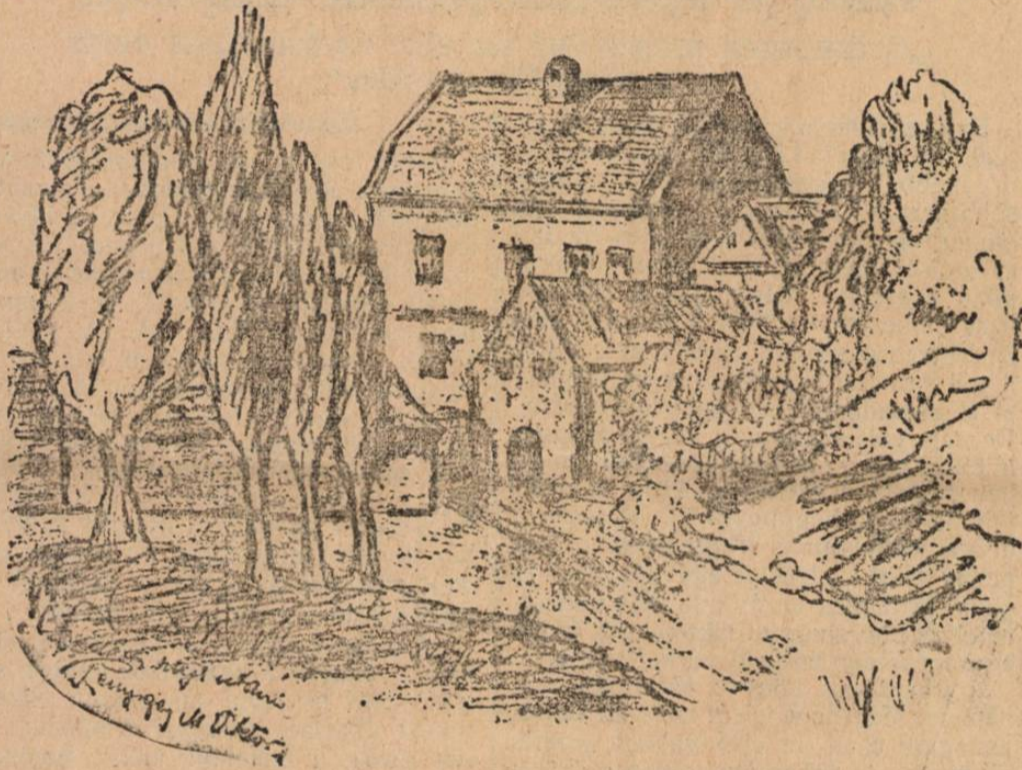
irodalmi téren feltűnt Boldizsárt mennyire megbecsülték. Az akkori írók vezérének, Vörösmarty Mihálynak kedvence, később Petőfinak bizalmas barátja lett. (Lásd erre nézve „Petőfi nyomában” „Kassai Ujság” 1923. évi november 18-iki szám.)

Adorján Boldizsár szerelme.

Adorján Boldizsárnak szerelme Lemouton Emília, a pesti egyetem francia és angol tanárának leánya iránt nem szolgált a szülők megnyugvására. Nem imponált nekik, hogy Emiliát a női írók közt, elsősorban emlegették s bár Boldizsár előtt nem nyilatkoztak, jobban szerették volna, ha valami kevésbé művelt, de gazdag gentry-leány körül forgolódik komoly szándékkal.

Az új ügyvéd hazatérése Kiszaludra.

Hogy a fiú 1845. tavaszán az ügyvédi diploma megszerzése után tért haza, nagy örömmel vették. De a szíveslátás dacára egyhangunak találta Boldizsár a falusi életet. Nemcsak a Pílvaxot és a Csigát nélkülözte az iróársakkal, hanem az bántotta, hogy szívbéli ügyeit nem tudta kívánsága szerint rendezni. Emília, bár osztotta az Adorján Boldizsár szerelmét, folyton halogatta a férjhezmenetelt. Francia és német irodalmi munkák olvasása és jóbarátjának, a szomszéd Várgedén lakott Kubinyi Rudolfnak meglátogatása szolgáltak Boldizsár számára leginkább szórakozásul.

Az 1845. évi tisztújítás.

Nagy esemény zavarta fel nemsokára a vármegye békéjét. Dráskoczy Sámuel harcász birtokosnak, ki 1836-tól viselte Gömör-Kishont I. alispáni tisztét, — látása annyira megromlott, hogy 1843. óta Szentmihály Antal II. alispán helyettesítette. 1845. tavaszán aztán az országzsere ismert jeles ember bucsubeszédét nyílt levélként kinyomtatva, vált meg a vármegye közönségétől.

Lemondása után megkezdődött a korteskedés. A szabadelvűek Szentmihály Antal jelölték a díszes állásra, míg a pécsovicsek — ahogy a kormánypartot nevezték — Abafy Jánost, Abafy Károly lenártfalvi birtokosnak, az 1836. előtti alispánnak fiát, Adorján Boldizsár és Kubinyi Rudolf a fehértollas Szentmihály-párt érdekében feltették ki nagy buzgalmat, a zöldágasok pártjával szemben. Nem gondolták azonban, hogy Petőfi Sándorral fognak találkozni a rimaszombati tisztújításon.

Petőfi a mai Szlovenszkóra indul. Emődy verse a bucsulakomán.

A dolog úgy történt, hogy Petőfi régi tervét megvalósítva, Pestről 1845. április elsején elindult felvidéki útjára, mely harmincadfél hónapnál tovább tartott. Az elutazás előtti estén barátjaival a Vadászkiirtben jött össze és a Pesti Divatlap (1845. április 10.) írja: „Egressy Gábor lelkes szavallatokkal s az Életképekből ismeretes Kaján Ábel (Pákh Albert) kifogyhatlan elmés ötleteivel fűszerezte e kedélyes lakomát.” Ennek emlékét két költemény őrzi. Az egyik Petőfitől: „Azokhoz az én jó pesti pajtásaimhoz” cím alatt általánosan ismeretes, de a másik dal is különösen a volt sárospataki diákok előtt érdekfeszítő tarthat számot, mert szerzőjét Emődy Dánielt, a főiskola hírneves jogtanárát új oldalról mutatja be. Az Emődy-verse következően hangzik:

PETŐFI BUCSUJÁN.

Hé hort fiuk! és dalt, de ám vigat,
Mondom fiuk! Vigat daloflatok!
Mi ördög ez? Mi tompa lustaság?
Ilyest ma bennetek nem állhatok.
Jövel barát! te vándor énekes,
Kezdd rá hurod legvakmerőbb dalát,
Melyről tudod, hogy felhevítendé,
Melyről tudod: jérszegitendé,
Melyről tudod, párbajra keltendé:
Magát a Balaton minden halát.
Hanem ha majd végekre hág szavunk,
Akkor fiu! székérre jöpd magad!
Mert lásd, Pest rosz kövén az a kerék,
Ha torkaink így nem mérsékelendé,
Kényes hallásunk nem szívenlendé,
Oly otrombán keserves hangot ad.
S kén ősz, ragadjon villám s gondolat,
Hogy visszazéni rá ne érj lelék,
Kiknek szorítod férfijobbjait,
Ne lásd — miként síró banyák levénk.
A vers költői erővel tünteti fel a bucsulakomán uralkodott vidám hangulatot.

Petőfi Eperjesen és Iglón. Az aggteleki kirándulás.

Petőfi a lakoma egyik résztvevőjével, Szemere Miklóssal utazott Miskolcig. Innen Kassán át Kerényihez és Tompához Eperjesre, majd Pákh Mihály evang. lelkészhez, Pákh Albert atyjához Iglóra vette útját, melyről Őti jegyzeteiben hosszabban emlekezik meg. Az eperjesi időzést Dr. Horváth Ödön, az iglói Pákh Károly részletesen leírta. A Petőfi születésének 100-ik évfordulójakor tartott felolvasásában Sziklay

francia, német, olasz, spanyol irodalom remekét s csaknem az egész magyar irodalmat. Innen írta nyílt levelét Vahot Imréhez.

A kiszaludi látogatás.

A kiszaludi látogatásról csak a már közölt megjegyzés található a Petőfi jegyzeteiben. Életrajzírói (Szinyey, Ferenczy stb.) mégis azt fogadják el, hogy 1845. június elsején Kiszaludra ment és innen költözött át Várgedére. A Petőfi Sándor összes művei (Budapest, 1895.) VI. kötetének 509. lapján a költő felvidéki utjának időrendi adatai azzal a megjegyzéssel vannak felsorolva, hogy a kiszaludi időzés kétes. Csakugyan az Adorján-család hagyományai szerint Petőfi nem volt szállóvendég náluk. Kényelmesebben el lehetett őt szállásolni az akkor még nőtlén Kubinyi Rudolf tágas urházánál, mint Kiszaludon, hol Adorján Boldizsár szülei és Klára nővérével lakott. Különböző Kiszaludra a vagy 3 kilométerre fekvő Várgedéről akár gyalog is át lehetett sétálni. Adorján Boldizsár többször meglátogatta barátait a szomszéd faluban, akik siettek visszazárni a látogatást Kiszaludon, hol magyaros vendéglátásban volt részük.

A füstös szoba és a kastély kertje a hegyoldalon.

A kastély felső traktusát az öregek és felnőtt leányok foglalták el, míg Boldizsár a földszinten lakott abban a szobában, melynek ablaka a képen csillaggal van megjelölve.

A gazdag ebéd után a fiatal emberek ide húzódtak be tréfás beszélgetésre és a hosszúszerű csibukokból és makrapákból oly hatalmas dohányzást csaptak, hogy vágni lehetett a füstöt. Ezért nevezte el Petőfi a bolthajtásos helyiséget füstös szobának.

Jó idő lévén, a három jóbarát ott sétálgatott a szép kertben, mely a mai vasúti megállótól jól látszó lankás hegyoldalon teraszszerűen emelkedett. Gyönyörű kilátás nyílt innen Várgedére és a nógrádi hegyek közt a magas Salgóra, melyről Petőfi költői elbeszélést írt.

Dr. Veress Samu egyik cikkében (Mendernodák Petőfiről. Gömör. 1923. április elseji szám) írja, hogy Petőfit Adorjánék „meg is vendégelték a kurtia kertjében egy fiatal kórtefa alatt”. Veress aztán az elbeszélést következően folytatja: „Ez a kórtefa azóta terebélyes öreg fává növekedett s pár évvel még ezelőtt teljes díszében állott.” De hogy a falusiak büszkén mutogatják a fát, csak a múltra vonatkozhatik, mert a Kiss Ferenc tiszteletes ur értesítése szerint ottan az ilyen részleteket régen elfeledték. Hogy Petőfi csak néhány negyedórát időzött volna Gortvakisfaludon, ez az adat azonban léves.

Lőrinczy György és a Petőfi-emléktábla terve.

Lőrinczy György (Lásd Poéták Gömörben. Az Ujság 1904. évf. október 11-iki szá.) szintén tévesen azt írja, hogy Petőfit ez alkalommal Adorján Boldizsár és neje Lemouton Louise fogadták, pedig Adorján csak 1850-ben hozta feleségül a két Lemouton-leány közül az idősebbet, Emiliát. Lőrinczy Kiss Ferenc tisztelettel és a presbyteriummal azt tervezte, hogy a régi Adorján-kastély külső falainak meghagyásával épített templom felszentelésekor nagyobb szabású emlékkünnepellyel leplezik majd le Petőfinak a templom falába illesztendő emléktábláját. De a világháború s az azt követő események meghiúsították a szép terv kivételét.

Két rendezes emléke maradt meg a Petőfi kiszaludi látogatásának.

Petőfi Sándor emléksora.

Az egyik az a kis papírlap, melyet Petőfi barátjának átadott és az arra írt emléksorok Adorján Boldizsárnak a budapesti nemzeti múzeumban lévő emlékkönyvében vannak megőrizve. (Lásd: Petőfi Sándor nyomában. Kassai Ujság 1923. november 18-iki szám.) A Petőfi összes költeményei közé felvett kis vers a következő:

A. B. EMLÉKKÖNYVÉBE.

Kalmáridőket élünk mostanában,
Egy pénzdarabnak nézik a világot,
S ha a világ pénz; a költő mi rajta?
A költő — mondják — hasztalan penész
Pedig a költő a királyi kép a csak,
Világ tallérján... nem királyi kép sem!
Ó a tallérnak csengő tiszta hangja;
Szép szellemrésze a hitvány anyagnak.
Légy büszke rá, hogy költőnek születtél.

A mély gondolatokban gazdag költemény az egyedüli, melyet Petőfi gömöri időzése alatt szerzett.

Béranger költeményei.
A másik emlék e cikk után kerül először nyilvánosságra.

Üzv. Pongrácz Pálné Adorján Margitnak, az Adorján Boldizsár leányának birtokában Miskolcon megvannak Béranger híres francia költőnek barnás bőrbe kötött költeményei, az első lapra vezetett következő sorokkal: „Ezen könyvet Adorján Boldizsár sógoromnak Petőfi személyesen ajándékozta abban az időben, midőn Várgedén Gömörmegyében Kubinyi Rudolfnál tartózkodott — egy sógoromnál tett látogatás alkalmából. Lemouton Louise.”

A Petőfi várgedei társasága.
Visszautazás Pestre.

Petőfi kétheti várgedei tartózkodása alatt kikkel érintkezett még az Adorján-családon és Kubinyi Rudolfn kívül? Erre a kérdésre nehéz ma már kielégítő feleletet adni. Petőfi Utjegyzei és Berecz Károly A régi fiatal Magyarországnak című könyve e részben nem nyújt nekünk elég felvilágosítást. Maga Petőfi is Heine: Reisebilder című munkáját véve mintául, inkább az uton nyert benyomások hangulatos előadására törekszik, mint az adatok pontos feltüntetésére. Annyi bizonyos, hogy 1845 június hó 7-én Steller Losoncra látogatásán jött Petőfiért Várgedére s ő is hozta vissza a költőt. Berecz Károly többször megfordult Kubinyinál ezen időben és könyvének egy helyén felhossa: „Várgedéről kirándultunk Salgóra, a Karancsaljára...” De hogy kik vettek még részt a regényes fekvésű várom meglátogatásában, arra nincsen adat. Abból következtetve, hogy a Kubinyi Rudolf szakácsa Vecsekön lakomával várta a hazatérőket, a társaság nagyobb számú lehetett.

Várgedén 1845-ben a Kubinyi Rudolf lakóházán kívül még 4 kúria volt a Kubinyi-családnak s ennek tagjai bizonyosan felkeresték a vendégszerető házat, hol az országos hírű vendég időzött, ki a házilagával együtt visszaadta a látogatást. A várgedei jöhrű vasasfürdő felkeresése is több mint valószínű. A felsőkubinyi és deménfalvi Kubinyiak közül Várgedén él Bertalanra, a régi Gömör-Kishont nyugalmazott főlelvtárosára hárul a feladat, hogy e részben a családi emlékeket összeszedje. Megjegyzendő, hogy a Gortvölgy mai legnagyobb birtokosának, Szabó Lászlónak atyja, baczonádi Szabó József, aki mint huszárkapitány 1845-ben József főherceget Palatinushuszárnak verbuválta, a Petőfi ottjártakor nem lakott még a faluban. Csak 1862-ben vette meg az egyik Kubinyi-kuriát.

Hogy Petőfi Bereczcel utazott el 1845 június 14-én Várgedéről, a „Régi fiatal Magyarországnak” következő helye mutatja: Ez utjában Gömörben Kubinyi Rudolfnál találkozom vele, utitársakká lettünk egész házig.”

Rimaszombatnak mentek Losoncra Steller Antal ügyvédhez, a Petőfi bizalmas barátához. Innen Pestre 1845 június 24-ikén érkezett vissza Petőfi arról az utról, amelyre nézve találók Berecz Károly következő sorai: „Ekkor élvezte először népszerűségének varázslatát: amerre járt, mindenütt tenyerükön hordozták, kitérítésekkel loagdták; a még kevéssel ezelőtt névtelen sorsüldözöttel úgy bántak, mint ünnepelel férival, szerették, kényeztettek, dicsőítették.”

Dr. KÁLNICZKY GÉZA.

— Ne ülön fel hangzatos hirdetéseknek, mert igazán jól és olcsón csak a szoliditástól közzismert „Erdélyi” cég új üzletében, Fő-utca 37. szerzheti be szükségletét. Nagy választék férfi-, nő- és gyermekruhákban, téllakabátokban, raglánokban, bundák és bőrkabátokban. Mérték után a legprecízebb szabásban! Alapítva 1908. Elv: csak a jó ruha olcsó.

— A berlini és wieni orvosi egyetem fizikális osztálya kitűnő sikerrel alkalmazza idült (krónikus) betegségek gyógykezelésénél a fizikális terápiát. Kossicén (Fő-utca 36.) a teljesen berlini mintára berendezett fizikális gyógyintézet foglalkozik a gyógykezelés ezen bevált módjával. Diathermia, Quarz, Aureol, hőlég, elektromos fürdők, magas feszültség stb., gyógyulást hoznak sok olyan betegségnél, amelyek minden más kezelési móddal dacolnak. Kitűnő eredmények a hideg idők beálltával gyakoribb izom- és ízületi rheumatizmusnál, ágyékszabánál, idült gyomor- és bélbajoknál, vérszegénység, tüdőcsucsburjánásnál, neurastheniánál és egyéb idegbántalmaknál. Igen sikeresen kezelteknék női bajok és bőrbajok (hajhullás, arc-szőrök végleges eltávolítása hegg nélkül, Prof. Kromayer szerint). Helyes kórisme felállításához az intézet Röntgen-laboratóriuma szolgál. Az intézet szakorvosok vezetése alatt áll.

Ujabb merénylet a szepesi némettség ellen

Egységesíteni akarják a járásokat — Lehetetlen közig. reform terve.

— december 21.

(Saját tudósítónktól.) A belügyminisztérium a legközelebbi időben, talán már január elsejével következő közigazgatási járások egységesítését tervezi: a szepesi járásokat a késmárkival, a szepesszombati a lipótvárival és a gölnicbányai Sárosme gyének egyik járásával. Egy pillantás a térképre és azonnal kitűnik a reform igazi célja: a német kisebbségek gyengítése. E közigazgatási járások egyesítését bizonyára nyomon követi az illető járásbírók egyesítése és akkor a szepesszombati és gölnicbányai német kisebbség lesz a 20 százalék alá. A késmárki járással ez az egyesítés után sem sikerülne, itt még akkor is körülbelül 35%-os német kisebbség maradna.

Ezen egyesítésnek más célja nem is lehet, ami abból is kitűnik, hogy a közigazgatási reform szempontjából éppen ezen járások egyesítése a legrosszabb megoldás. Az érfalyai járás községei Késmárkról csak kocsin érhetők el, még pedig a magurai szoroson keresztül. Ez nyáron is olyan ut, hogy alaposan meggondolja az ember, mielőtt megteszi, télen pedig legtöbbször jár-

hataflan. Lublóról már sokkal kényelmesebb és jobb a közlekedés, az ófalusi járás lakossága meg amugy is nagyon gyakran jár be Lublóra. Azonkívül a lublói járás maga is kicsiny, úgyhogy a két járás egyesítésével rendes közigazgatási járás volna alakítható.

Még furcsább a helyzet a szepesszombati és lipótvári járásoknál. Itt néhány község egész napi utat fognak megtenni, hogy járási székhelyére érjen, akár Szepesszombaton marad a székhely, akár Ujváron. Itt is az volna a helyes megoldás, hogy a poprádvölgyi községeket a Poprádon fölállítandó járási hivatalhoz, a nyugatra fekvőket Ujvárhoz, a keletre lévőköt pedig Ig-lóhoz csatolnák, ha már reformálni akarnak.

A gölnicbányai járás embereinek meg egyáltalában semmiféle összeköttetésük nem volna a járási székhellyel, ha csak nem egy-két napi gyalogutal, vagy egy napos kocsiuton.

Hogyan képzeli a kormány ezt a megoldást közigazgatási reformnak, azt egyelőre nem értjük. Hiszen a közigazgatás ezáltal feltétlenül lassabb és sokkal drágább lesz.

Herzl Tivadarnak, a zsidók világpropagálójának naplója

„Számomra megszűnt az élet és kezdetét vette a világtörténelem”

Egy csodálatos könyvből fogok itt kizsakított részeket közölni. Izgalmasabb, drámaibb, megrendítőbb könyv még soha nem fordult meg a kezemben. Az ember olvasni kezd s az első betűtől az utolsóig nem bír szabadulni a lenyűgöző érzéstől, hogy vérrel, párolgó friss embervérrel irták a sorokat. Aki irta, maga is szédülő fejjel érezte, hogy a toll sercegő hegyén át a vére ömlik el a kiapadhatatlan papírfoliánsokon. De nem volt visszaut, a végzet hajtotta a tollat gyors, egyre gyorsabb iramban s amikor tizenhét kötet is megtelt apró gyöngybetűkkel, elapadt a drága vérfolyam s lehanyatlott a kéz, amely alatt életrelelt egy kétezer éves álom. Hatalmas vértömlesztés volt ez, amelynek nyomán új lüktetésnek indult egy egész nép lassuló vérkeringése.

A csodálatos könyv: Herzl Tivadar naplója. Még nem jelent meg az egész, jómagam csak az első vaskos kötetet olvastam, de ebben benne van a dráma egész mozgalmassága, az észbontó preludium, amelyhez hasonló még nem komponáltak. Az indulás, a forradalom első lázas napjai ezek, amikor a feltámadó gondolat ezer formában rohanja meg a lelket s a kéz mintegy hipnotikus álomban röjja a sorokat, a gondolatokat válogatás nélkül, megejtő összevisszaságban, ahogy a vajdó lángész kiveti magából.

„Ezekben a napokban — írja — Herzl — többször aggodtam érte, hogy megőrülök. A gondolatok megrendítő iramban kergették egymást agyamban. Egy egész élet nem lesz elegendő mindezt keresztülvinni. De amit hátrahagyok, hatalmas szellemi kincs. Kinek? Minden embernek.” Attól a perctől kezdve, hogy kipattant agyából a zsidó megváltás szikrája, az elhivatottság szörnyű terhet érezte vállain, amely elkeresztelte utolsó leheletéig. Percnyi pihenése sem volt, „Irtam járva, ülve, feküdvé, az utcán, asztalnál, nappal és éjjel, amikor a gondolat felvert álmomból”. Így született meg az eszme, így kezdődött a zsidó nép harmadik honalapítása. Egy prófétai nagyság odadobta életét, hogy új életre kelhessen általa a nép.

Menekülés a kereszténységbe.

Herzl Tivadar már nagyon korán felismerte a zsidóság gátlóhelyzetének tarthatatlanságát. Abban az időben az antiszemitizmus új hullámai borították el Középeurópát s az emberek görnyedt gerinccel igyekeztek megbújni a fenyegető viharfelhők elől. A büszke Herzl emberi önértékében hántotta a zsidóság ferde magatartása. Megoldást keresett, amely kifelé és befelé is gyökeresen elintézi a zsidókérdést. Akkor még nem a zsidóság szémszögéből nézte a problémát, hiszen oly távol volt a zsidóságtól, az emberi haladás érdekében keresett megoldást. És elindult onnan, ahonnan a legtöbb indultak el megkeresni a zsidókérdés nyitját.

„A zsidókérdést — olvassuk a naplóban — először a katolikus egyház segítségével akartam megoldani. Kihallgatást akartam szerezni a pápánál és ezt akartam mondani neki: Segítsen bennünket az antiszemiták ellen és én bevezetek egy nagyszabású mozgalmat, hogy a zsidóság szabadon és tisztességesen térjen át a keresztény egyházba. Szabad és tisztességes lesz ez a mozgalom azért, mert a vezetők — elsősorban én — zsidók maradnak és mint zsidók fogják propagálni a többség hitére való áttérést. Világos nappal, vasárnap déli 12 órakor, ünnepélyes felvonulás és harangzúgás közepette történnék meg az áttérés a Stefanskirchében. Nem szégyenkezve és megalpulva, ahogy azt egyesek eddig tették, de felemelt, büszke fejjel.”

Egy átvillanó gondolat volt csupán. Már a következő percben nyilvánvalóvá lett, hogy tarthatatlan. Önmagára nézve nem is tudta levonni a terv logikus következményét és akkor sem akart kikeresztelkedni, amikor a legtávolabb állott a zsidóságtól. Bizarr gondolat: az egész nép keresztvív alá hajtja fejét és ő marad az utolsó zsidó, aki férfias tudattal viseli a sárga foltot. E tervek csak a fiatal hevülés eltévelyedése voltak és már rövid idő múlva kezd kibontakozni előtte a zsidóság igazi útja.

Vezér nélkül a nyáj.

Párisban eszniél fel népe végzetes sorsára. Látja a feltornyosuló gyűlöletet és határtalan szomorúság tölti el.

„Hosszu évek után — írja — akkor mentem először templomba a Rue de la Victoiren és az istentiszteletet megint ünnepelesnek és megkapónak találtam. Ifjúságom emlékei ébredtek fel bennem, a Dohány-utcai zsidó templom Pesten. Megnéztem az itteni zsidókat és felismertem rajtuk a rokonnasókat, sóhajaikból kiéreztem a rokonsorsot és az volt határozott érzésem, hogy egy nagy család gyűlt egybe a templomban.”

Röviddel később felvillan benne, miért oly szerencsétlen a zsidó nép:

„Szétszóratásunk kétezer esztendeje alatt nem volt egységes politikai vezetésünk. Ezt tartom szerencsétlenségünk legfőbb okának, ez többet ártott nekünk minden üldözésnél. Emiatt mentünk belsőség tönkre és züllöttünk el. Nem volt senki sem, aki — ha monarchikus önzésből is — derék emberkékké nevelt volna. Ellenkezőleg. Mindenféle rossz mesterségre kényszerítettek, gettóba zártak s amikor megnyiták a gettó kapui, azt akarták, hogy egyszerre olyanok legyünk mint, a többi szabad emberek. Ha egységes politikai vezetésünk lesz, a zsidókérdés meg lesz oldva.”

— Két út áll a zsidóság előtt — mondotta báró Hirscheck, — itt maradni, vagy kivándorolni. De mindkettőhöz szükséges, hogy a fajt előbb a helyszínen megjavítsuk. Harcképessé, erkölcsössé s munkaszeretővé kell tennünk a zsidóságot és azután ha szükséges — kivándorolni.

A szent öröklet.

Ekkor fogant meg benne a zsidó állam gondolata. A terv felbukkanásától kezdve egészen addig, amíg készen állott a „Judenstaat” masszív szellem-palotája, Herzl a legválságosabb extázis napjait élte. Szinte percnyi szünet nélkül dolgozott agyveleje az emberfeletti művön és észre sem vette, hogy elszakadt a realitások talajától; magas régiókban lebeg, ahoza senki sem követi őt. Ha ma betekintünk ebbe a lázas agyvelőbe, amelynek hü fotográfiája a naplójegyzetek első kötete, önkéntelenül a rajongó próféták és szentek jutnak eszünkbe, akiket kortársaik örülteknek tekintettek. Ő maga is érzi ezt. „Ezen őszinte feljegyzések után — írja — némelyek nagyozó örültek fognak tartani. Mások azt fogják mondani, hogy tizletet vagy reklámit akarok csinálni magamnak. De az én rokonaim, a művészek és filozófusok meg fogják érteni, milyen hamisítatlan mindez és támogatni fognak.”

Herzl az ember.

Olyan volt ezekben a napokban a szelleme, mint egy háborgó vulkán, amelyen nap-nap után újabb kráterek fakadnak fel és feltarthatatlan ontják magukból az izzó anyagot. Herzl teljesen átélte álmának minden részletét és magát cselekvő tényezőként állította be a zsidó államépítés grandiózus művébe. Lelki szemei előtt már készen állott a zsidó állam, teljes, mintaszerű berendezésével és látta magát is, mint az állam fejét. Ember volt és számított az emberi nem minden gyöngéjével. Tudta a maga gyöngéit is és nem lepette őket. Az erről szóló feljegyzések örök emberi dokumentumok maradnak. Sokszor naiv elképzelések, néha egészen zsidóitlan megállapítások, de mindegyiken ott érződik a nagy egyéniség elragadó páthosza. Kiragadok néhány mondatot a lázas álomlátásokból, a leg-groteszkebbeket, a legbizarrabbakat, mert ezek visznek legközelebb a megismeréséhez. Ime néhány morzsa a hatalmas szellem szétszórt kincseiből:

Nehéz küzdelmeink lesznek: az akadékoskodó fáraókkal, az ellenségeinkkel, főképp önmagunkkal. Az aranyborjú!

Ha majd ott leszünk, az aranyborjú körül táncolók fel fognak háborodni, hogy nem engedem őket a börtérre. Szétkergetem őket az utcákon s a parlamentben ezt fogom mondani: „Ez jó volt a fogságban. Most a szabadság kötelességei várnak ránk. A becsületes munkások, tisztességes kereskedők, feltalálók, tudósok és művészek népe kell hogy legyünk. Régebben a börtér-játék megbocsátható volt. Ma csak a lusták és a munkakerülők akarnak börtér-zéni.”

LOITSCH JÓZSEF zongora- és hangszerraktára
KOŠICE—KASSA, MLINSKÁ (MALOM) UTCA 14. SZ.

ISKOLANEGEDÜ
kitűnő minőségben.
ZONGORAHANGOLAS
és javítás szakszerűen
végeztetik, vidéken is.

ZONGORA, PIANINO
ÉS HARMONIUM
bérbe kapható.
GRAMOFONOK,
LEMEZEK ÉS KOTTÁK
nagy választékban.

Az összes hangszerek előnyös részletezésre is kaphatók.